

DEVICA, KRALJICA,
UDOVICA, KURVA

ARETÉ
IZDAVAČKA KUĆA

Naslov originala

DEVICA, KRALJICA, VDOVA, PRASICA
Erica Johnson Debeljak

Edicija

U ruci

Za izdavača

Nina Gugleta

Izvršna urednica

Ana Jovanović

Prevod

Nina Gugleta

Lektura

Jelena Janković

Korektura

Aleksandra Dunderski

Dizajn korica

Dragana Nikolić

Štamparija

Artprint, Novi Sad

Tiraž

1000 primeraka

Izdavač

Arete, Beograd, 2023

Copyright © Mladinska knjiga Založba, d. d., Ljubljana, 2021

Copright za srpsko izdanje © Arete 2023

JAVNA
AGENCIJA ZA
KNJIŽIŠTVO RS

DEVICA, KRALJICA,
UDOVICA, KURVA

Erika Džonson Debeljak

prevod sa slovenačkog

Nina Gugleta

Za Aleša, koji mi je poklonio dar pisanja

Kako sjedi sam, posta kao udovica, grad koji bješe
pun naroda!
Velik među narodima, glava među zemljama
potpade pod danak!

Jednako plače noću, i suze su mu na obrazima,
nema nikoga od svijeh koji ga ljubljahu da ga potješi;
svi ga prijatelji njegovi iznevjeriše, postaše mu neprijatelji.

Pláč Jeremijin 1:1

PREDGOVOR

*Sada eto kost od mojih kosti, i tijelo od mojega tijela.
Neka joj bude ime čovječica, jer je uzeta od čovjeka.*

Prva knjiga Mojsijeva ili Postanje 2:23

Jedno ste meso, ne više dva: dva srca koja kucaju kao jedno, dva života koji žive kao jedan spojeni život, sijamski blizanci, sastavljeni u srcu, leđima, glavi.

Nije to poremećaj, već sveta tajna.

Međutim, jednog dana pojavi se poremećaj. To je neizbežno. Nemoguće ga je izbeći: biće potrebna operacija, razdvajanje, formiranje ožiljnog tkiva. Jednog dana će jedno srce prestati da kuca. Usahnuće jedno meso, odumreće. Jedna duša postaće čisti duh, dalek i nedostižan kao bog; glas koji niko više neće čuti, poznato lice koje niko više neće videti, usne koje niko više neće poljubiti.

Njegovo srce, njegovo telo, njegove usne.

I ona ostane sama. Ona koja je nekad toliko volela i bila voljena, ona koja je živela u utočištu te svete tajne, sada je lišena, prazna, besciljna. Sada je ona poremećaj.

I pojavi se pitanje: šta raditi s njom? S *tim*? S preostalim komadom mesa, sa živim komadom kom nedostaje druga polovina, koji sada ima samo živo sećanje na mrtvo meso? Šta raditi s tom udovicom, s tim praznim bićem?

Ona je problem, breme.

Oduvek je bila problem i breme.

Kako da je nahranimo? Kako da vaspitavamo njenu decu? Kako da je čuvamo od onih koji bi da iskoriste njenu nesrećnu situaciju? I kako da je kontrolišemo – nju, koja više nije devica, nju, koja je osetila njegovo meso na svom, ali sada više nema muškog zaštitnika da savlada i zadovolji njenu žensku potrebu? Kako da je obuzdamo, kako da zaštitimo nju, a i sebe same? Jer ona koja poznaje ne samo slast tela, već i strahotu smrti, može biti opasna na jedan mračniji način. Gledala ju je izbliza, osetila njen hladan obraz na svom, njen dah u nozdrvama. I to je razdvaja od drugih. Možda je, zapravo, baš ona bila ta koja je namamila smrt preko svog praga. Možda je sama kriva za nesreću koja ju je snašla. A ko drugi? Ko je bio bliže? Čiji život je bio prepleteniji s njegovim?

Šta, dakle, da uradimo s ovim opasnim mesom koje još živi, ali je ukaljano smrću? Da li da je udamo za drugog? Ili da je vratimo ocu, ako je još živ, da može ponovo da bude njen zaštitnik? Možda da je predamo bratu pokojnog muža ili da o njoj brinu odrasli sinovi? Ili da je se jednostavno odrekne i nadamo se najboljem? Da je izbacimo na ulicu, gde će sa svojim jadnim siročićima – ako je imala sreće da ima decu – primati našu milostinju, ili će, ako je još uvek dovoljno mlada i lepa, moći da prodaje svoje nečisto telo da bi preživela?

Ali ne, onda bismo i dalje morali da je gledamo, morali bismo da gledamo smrt u svojoj blizini, da razmišljamo o njenim potezima i posledicama. Možda bi jednostavno bilo najbolje sasvim je skloniti s naših očiju. Mogli bismo da je prekrijemo bojom od glave do pete, bojom gubitka – u nekim kulturama crna, u nekim bela – da joj telo i lice prekriju nabori večnog tugovanja. Ali, u tom slučaju i dalje bi ostala tu, i dalje bi stajala među nama kao podsetnik na njegovu smrt-nost, a i našu. Možemo da idemo još dalje. Možemo da joj ošišamo kosu, uzmemo nakit, svilenu odeću, sve njene žensktvene ukrase. Možemo da je stavimo u posebnu koloniju, iza

zidina ašrama ili ženskog manastira, gde će biti zaštićena od iskušenja spoljnog sveta i, što je još važnije, od nas.

Ili da ipak stvarno zauvek završimo s njom: da je stavimo u grob pored mrtvog muža zajedno sa svom njegovom preostalim imovinom, njegovim oklopom i oružjem, njegovim robovima i konkubinama, da i oni izdahnu kao što je on izdahnuo. Možemo da organizujemo povorku, slavlje, čak i da uspostavimo novu religiju. Obucimo je opet u venčanicu, stavimo je na leđa slona koji se njiše, koračajmo uz nju do muževljeve lomače, na koju će leći, ispružena i ljupka u njenom plamenu.

Kakva dramatična žrtva!

Kakva romantična predstava!

Savršena mešavina ljubavi i smrti, tako vreća, tako pogubna! Podići ćemo joj i svetište, i u tom svetilištu ćemo se moliti, i zvaćemo je boginjom.

Međutim, nešto smo zaboravili. Nijednom nismo spomenuli njenu tugu, njeno slomljeno srce.

O tome ćemo ćutati.

TAMARA

U proleće, pre smrti mog muža, nekoliko kosova napravilo je gnezdo u oluku, na korak od našeg kuhinjskog prozora. Živeli smo u toj kući skoro dvadeset godina, pod njenim krovom podigli troje dece, sad već skoro odrasle, a nikad u tih dvadeset godina kosovi nisu izabrali za gnezdo baš to mesto, prikladno za posmatranje. Parovi kosova su se već gnezdili u bršljanu na zidu bašte, ali nijedan nije uspeo da odgoji živo potomstvo: još neizlegla jaja postajala bi plen mačaka iz komšiluka, koje su se bez problema pele uz bršljan.

Oluk je bio savršena lokacija, kako za ptice tako i za nas dvoje. Tamo su bile sigurne od mačaka, koje nisu mogle da se popnu uz glatke zidove kuće, a Aleš i ja mogli smo da uživamo u zadovoljstvu posmatranja ptica iz tople kuhinje. Ispijali smo jutarnju kafu u kućnim ogrtačima i papučama, virili prema oluku i divili se ptičjoj odomaćenosti dok razgovaramo o deci, planovima, o svim sitnicama zajedničke svakodnevice.

Prvo je nastupila faza preduzimljivosti: neupadljiva ženka kosa smeđeg perja, glavna zidarka, letela je tamo-amo, neumorno prenoseći u kljunu grančice, listiće, travčice, čak i mrvice smeća, komadiće plastike i slično – od čega je sagradila prebivalište u obliku posude, tako što je povezala te raznovrsne materijale i zalepila ih blatom. Zatim je nastupila mirnija faza polaganja i grejanja jaja, vreme gnežđenja, vreme čekanja. Neke faze smo propustili: udvaranje, koje se sastoji – Aleš mi je naglas čitao knjige o slovenačkim pticama – od mužjakovih obrušavanja u letu i klanjanja glavom, ženkinog izbora teritorije i samog čina parenja, kad ženka spusti glavu i podigne rep da mužjaku omogući pristup.

Aleš je bio ushićen. Kao pesnik, redovni profesor i angažovani javni intelektualac često se žalio da nema vremena za hobije, da se sve vreme bavi samo apstraktnim svetom reči, ideja i knjiga. Nije se bavio baštovanstvom, nije kuvao, nije išao na redovne rekreativne aktivnosti, osim skijanja zimi. U tome je bio vrhunski majstor, elegantno se spuštao niz strmine, čak je i skijao unazad niz najstrmije padine – njegova verzija obrušavanja u letu – što me je u početku našeg bračnog života prijatno uzbuđivalo, kad sam se kao početnica u skijanju, kao supruga početnica, spuštala s njim niz padine. Jedna od Alešovih neostvarenih želja bila je da bude posmatrač ptica, nikad nije mogao tome stvarno da se posveti. Kupio je više knjiga o pticama svoje rodne Slovenije – zemlje u koju sam se preselila pre više od dvadeset godina iz Sjedinjenih Američkih Država da bih se udala za njega, da bismo povezali svoje živote, ako ne blatom, onda bar nekim sličnim izdržljivim materijalom. Išao je toliko daleko da je kupio CD s vokalizacijom ptica i, u onim retkim trenucima kada je mogao da bude sam, stvarno ga je slušao. Ako bismo ga, neko od naše dece tinejdžera ili ja, zatekli u ovoj pomalo neobičnoj rasonodi, morao bi da izdrži nalet nežnog ruganja. Bio je spreman da plati tu cenu.

I onda su tog proleća, poslednjeg proleća njegovog života, ptice došle njemu, i iako su nam metež njihovih svakodnevnih obaveza i zvonka pesma oživljavali jutra, ispostavilo se da je ta predstava puna bolnih metafora. Nakon perioda polaganja i grejanja jaja, ptići su se izlegli. Posmatrali smo ih odozdo i mladunci su bili tako sitni, goli i slepi, kako me je Aleš obavestio, i ležali su tako duboko u gnezdu, da nismo mogli da ih vidimo. Međutim, bili smo sigurni da su se izlegli, jer su roditelji prešli u fazu neprestane razdraženosti, izletali su iz gnezda i vraćali se – i to ne samo ujutru, već tokom celog dana – sa crvima u kljunu, dižući i spuštajući glavu dok hrane svoje mladunce. Ptići su rasli i počeli smo da viđamo njihove

gladne kljuniće izdignute iznad ivice gnezda – otvori-zatvori, otvori-zatvori, neumorno su tražili još, još, još.

Srknula sam kafu i rekla svom kulinarski nespretnom mužu:

Sad vidiš kako se ja osećam.

I tako su se ptičice gojile, napredovale i rasle. Prvo smo videli samo kljuniće, potom cele smeđe pernate glavice, zatim vrhove trupova, i pre nego što smo postali svesni, jedan od ptića skočio je pravo na ivicu gnezda i znatiželjno gledao svet s one strane zidina svog utočišta od grančica i blata. Pritom je neodlučno podizao i opet spuštao krila.

O, ne! Poleteće! Poleteće!

Izgedalo je nepojmljivo. Klara, naše najstarije dete, tad je već napustila dom, otišla je u Prag da studira. Naše drugo dete, Simon, upravo je završavao poslednju godinu srednje škole i nameravao da pauzira jednu godinu pre studija i da volontira u Rigi. Trebalo je da ode za nekoliko meseci; Lukas, najmlađi, nije mnogo kasnio za njim. Od izleganja mladih kosova do njihovog odlaska iz gnezda prođe u proseku četrnaest dana, i tog proleća 2015. izgledalo nam je kao da na platnu iza kuhinjskog prozora posmatramo ubrzanu animiranu verziju napredovanja sopstvene porodice. Ono što je počelo kao nešto radosno, kao čudo života, završilo se jecajima gubitka i usamljenosti. Nedugo nakon što se prvi ptić usudio da pomisli na šire vidike sveta s one strane gnezda, poželeli su to i drugi, pa su ubrzo svi redom počeli da izvode kratke vežbe letenja do ivice oluka i nazad. Ubrzo više nije ostalo nijednog, ni roditelja ni dece. Gnezdo je naravno ostalo, ali prazno i napušteno.

Priča se time nije završila. Usledila je još jedna sitna tragedija. Nekoliko dana nakon što je porodica kosova nestala sa našeg kuhinjskog prozora, pronašli smo mrtvog ptića na travi ispred kuće. Malo biće izgledalo je mnogo sitnije ležeći u travi nego dok je hrabro stajalo na ivici svog dečjeg skrovišta, spremno za prve neustrašive letove u svet. Njegovo sitno perje